

Eperjes Krisztián

A büntetés-végrehajtási testületi tagok által elkövetett legjellemzőbb „hivatali” bűncselekmények nyomozati problémái

Bevezetés

A Tisztelt Olvasóban joggal merülhet fel a kérdés: miért vállalkozom arra, hogy a büntetés-végrehajtás (bv.) hivatásos állományú tagjai által elkövetett egyes „hivatali” bűncselekmények nyomozásának problematikájáról értekezsek, hiszen a hatályos büntetőjogszabályok egyértelműen meghatározzák mind az egyes bűncselekményeket, mind a büntetőeljárás szabályait és az egyaránt vonatkozik bármely bűnügyre, függetlenül attól, hogy ki az elkövető, illetőleg a nyomozás lefolytatója.

Önmagában ez igaz, hiszen a katonai ügyész is ugyanazon büntető eljárásjogi törvény alapján végzi a nyomozást, mint bármely más nyomozóhatóság és nyilvánvalóan ugyanazon bizonyítási eszközök állnak rendelkezésére.

A kérdéskörnek azonban nem abban áll a lényege, hogy kinek, milyen eljárásjogi lehetőségei, eszközei vannak a nyomozás során (bár kétségtelenül ez is lényeges), hanem abban, hogy ezen lehetőségeket hogyan lehet kihasználni egy konkrét ügy nyomozásánál. Ha elfogadjuk azt az állítást, hogy a katonai büntetőeljárás, így a katonai ügyészi nyomozás is – a katonai életviszonyokból adódóan – jelentősen eltér a más szervek által folytatott eljárástól, akkor állíthatom, hogy a katonai büntetőeljáráson belül a bv-s ügyek nyomozása legalább ennyiben eltér a más katonákkal szemben folytatott nyomozásoktól.

Az eltérés oka könnyen megérthető, mivel a bv. egy olyan körülhatárolt zárt világot alkot, amelyben szükségszerűen érdekellentét áll fenn a fogvatartottak és a fogvatartók között. A fogvatartásért felelős személy érdeke, hogy a fogvatartott – az előírt normának megfelelően –, lehetőleg problémamentesen töltsen a fogva-tartást, míg a fogvatartott érdeke, hogy a lehető legjobb körülményeket teremtsen magának a fogvatartás idejére. A „felek felállása” azonban koránt sem ilyen egyértelmű, és megesik, hogy egyik, vagy másik szerepet téveszt. A bv. testületi tag például korrumpálódik, míg a fogvatartott helyenként a kiismerhetetlenségig helyezkedik, egyszer átállva a másik oldalra, máskor alaptalanul támogatva fogvatartott társait.

Ezek a helyenként „ködös”, nehezen átlátható kapcsolatok pedig azt eredményezik, hogy az egyes bizonyítási eljárásokat, eszközöket és nyomozati módszereket másként kell alkalmazni, mint a többi katonai büntetőeljárásban. Témaválasztásomat mindezekből adódóan az teszi indokolttá, hogy – véleményem szerint – az ilyen típusú ügyek nyomozási problematikájának bemutatása alkalmas arra, hogy egy rövidebb tanulmányban elemzésre kerüljön.

A fentiek alapján dolgozatomban röviden kitérek a katonai büntetőjog idevonatkozó általános szabályaira, majd ezt követően részletesebben foglalkozom a három legjellemzőbb, a bv. testületi tagok által a fogvatartottak sérelmére vagy hozzájuk kapcsolhatóan a szolgálattal összefüggésben elkövetett bűncselekményekre: a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazásra, a hivatali visszaélésre és a hivatalos személy által elkövetett vesztegetésre.

A katonai büntetőjogról röviden

A magyar büntetőjogban A büntetőjogról szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) VIII. és XX. fejezete, valamint A büntetőeljárásról szóló 1998. évi törvény (Be.) XIX. fejezete rendelkezik a katonai büntetőjog – az általánostól eltérő – hatályos büntető anyagi- és eljárásjogi szabályairól. Ezen belül a Btk. 122. §. (1) bekezdése határozza meg a büntetőjogi értelemben vett katona, vagyis a lehetséges elkövetők, fogalmát: „E törvény alkalmazásában katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a Határőrség hivatásos és szerződéses állományú tagja, valamint a Rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja.” A Be. 470 §. (1) bekezdése pedig meghatározza, hogy az egyes fegyveres szervek tagjaival szemben milyen bűncselekmények elkövetése esetén van helye katonai büntetőeljárásnak: „a) a katona {Btk. 122. § (1) bek.} által a tényleges katonai szolgálati viszonyának tartama alatt elkövetett katonai bűncselekmény {Btk. XX. fejezet.}, b) a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja által elkövetett bármely bűncselekmény, c) a Határőrség hivatásos és szerződéses, továbbá a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományai tagja által a szolgálati helyen, illetőleg a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény ... esetén.”

E két törvényhely értelmezéséből kitűnik, hogy a büntetés-végrehajtás hivatásos állományú tagjával (továbbiakban bv-s) szemben katonai bűncselekmény, illetve a szolgálati helyen, vagy a szolgálattal összefüggésben elkövetett bűncselekmények esetén van helye katonai büntetőeljárásnak. (A Be. 470. § (2) bekezdése alapján „a katonai büntetőeljárás kiterjed a terhelt által elkövetett valamennyi bűncselekményre, ha ezek közül valamelyik miatt katonai büntetőeljárásnak van helye, és az elkülönítés nem lehetséges”.)

A bv. testületi tagok által elkövetett katonai bűncselekmények nem képezik dolgozatomban részét, ezért azokat nem kívánom ehelyütt kifejteni. (ezért sem, mert a katonai vétségek esetén lefolytatható parancsnoki nyomozás, vagy a maximum nyolcévi szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett katonai bűncselekmények során alkalmazható gyorsított eljárás: a bíróság elé állítás, a téma gazdagsága miatt önálló tanulmány elkészítését indokolnák.)

A bv. testületi tagok által elkövetett, a szolgálattal összefüggő bűncselekményekkel kapcsolatban valamennyi vonatkozásában elmondható: katonai büntetőeljárás hatálya alá tartoznak, nyomozásukat a katonai ügyész személyesen végzi, aki ennek keretében tanúkat hallgat ki, a bűncselekménnyel összefüggésben okirati bizonyíté-

kokat, adatokat szerez be, indokolt esetben egyéb bizonyítási eszközöket vesz igénybe (pl. igazságügyi szakértőt rendel ki, vagy tárgyi bizonyítási eszközként bizonyítási kísérletet folytat le), rendelkezik az őrizetbe vételről; indítványozhatja az előzetes letartóztatást, titkos adatszerzést végez saját hatáskörben vagy bírói engedély alapján, kihallgatja a gyanúsítottat; majd a nyomozás befejezését követően meghozza a véghatározatot. Vádemelés esetén képviseli a vádat, szükség esetén polgárjogi igényt érvényesít.

A tanúvallomással kapcsolatban meg kell jegyeznem, hogy – véleményem szerint – annak a bv-s ügyekben sok esetben kisebb a jelentősége, mint más bűnügyekben. Ennek oka pedig az, hogy hitelességük – a vesztegetéses ügyek kivételével, bár sok esetben ott is – megkérdőjelezhető. A bevezetőben említett érdeklentét a bűntető eljárásokban egyértelműen a tanúvallomásokban mutatkozik meg, azokban érhető tetten. A bántalmazásos és hivatali visszaélések ügyekben – ez utóbbinál főként akkor, ha a fogvatartott sérelmére követték el – leegyszerűsítve: egy (vagy több) bv-s áll az egyik oldalon és szintén egy vagy több fogvatartott a másikon. A fogvatartotti fél állít valamit, pl. megverték, vagy panaszjogában korlátozták, járandóságait nem kapta meg, jogait nem gyakorolhatta, ezzel szemben a bv-s fél azt állítja, hogy ilyen eset nem történt. A tényállás felderítéséhez elengedhetetlen tanúvallomások pedig egyik vagy másik oldal állítását támasztják alá (vagy nem rendelkeznek érdemi információval). Függetlenül attól, hogy melyik oldalt erősítik a tanúvallomások, objektív voltak, illetve valós tartalmuk, alapjában véve, erősen megkérdőjelezendő mindaddig, amíg azt személyektől független, jellemzően okirati bizonyítékok nem támasztják alá. A „felállás” nyilvánvaló: a bv-sek védik saját kollégájukat, a fogvatartottak pedig vagy támogatják a sértett fogvatartottat, vagy maguk is azt állítják, hogy nem történt a sértett által előadott bűncselekmény. A fogvatartottak jellemzően aszerint támasztják alá fogvatartott társuk állítását, hogy nekik személyükben mi az érdekük, tartanak-e az őrségtől, vagy sem, remélnék-e hasznot a vallomástól, vagy sem, egyszerűen mérlegelik, hogy mit kéne tenniük azért, hogy „jól jöjjenek ki” az ügyből. A kérdést adott ügyenként tovább lehetne elemezni, mivel nem lehet azt az általánosítást tenni, hogy ilyen ügyekben mindenki hazudik. Az azonban megállapítható, hogy ennél az ügytípusnál jellemzően valaki (sértett, feljelentett), vagy valakik (az adott oldalon felsorakozottak) nem mondják el az igazat, nem mondanak igazat (pl. ferdítenek, csúsztatnak), vagy teljesen valótlan vallomást tesznek (hazudnak). Pontosán emiatt az okirati bizonyítékok szerepe felerősödik, ugyanis azokból objektív (de legrosszabb esetben is objektívabb) bizonyítékok nyerhetők. A tanúvallomásokat tehát az okirati bizonyítékok birtokában és tükrében szükséges vizsgálni, mert önmagukban komoly bizonyító erőt, a tapasztalatok alapján, nem érdemes hozzájuk fűzni. (Erre a kérdésre a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás kapcsán később még kitérek.)

Amint azt már említettem, az okiratok szerepe a bv-s ügyekben igen jelentős. Ezek közül is minden ilyen jellegű ügyben létfontosságú a bizonyítás szempontjából, hogy a szolgálati dokumentáció (szolgálati napló, körletfelülvételei napló, körlet-

főfelügyelői napló) rendelkezésre álljon, mert abból már több lényeges információ is kiolvasható. (Szolgálatban volt-e a feljelentett, kik voltak a társai, milyen mozgás volt az adott területen stb.). Ugyanígy szükséges beszerezni az érdekelt fogvatartott anyagai közül azokat, amelyek az adott ügyben jelentősek lehetnek. Ezek bántalmazásos ügyekben például a zárkába helyezési kimutatás, a zárkátársak listája, az egészségügyi dokumentáció, vesztegetéses ügyekben a kapcsolattartók listája és címe, hivatali visszaéléses ügyekben pedig aszerint változik, hogy mire irányul a feljelentés (pl. telefonjegyzék, az engedélyezett kapcsolattartási formák stb.)

A további bizonyítási eszközök használhatóságára és annak mikéntjére az egyes bűncselekményeknél fogok kitérni. Mielőtt azonban erre rátérnék, az időszerűség kérdésére szeretném felhívni a figyelmet.

A katonai büntetőjogban az időszerűség mindig is kiemelt szerepet kapott, mert a szolgálatok zavartalan ellátása és a fegyelem fenntartása igényli az ügyek rövid időn belüli befejezését (lehetőség szerint az alap – két hónapos – nyomozati határidőben). Emellett azonban – különösen bv-s ügyekben – a gyorsaság egyben nyomozati érdek is. A büntetés-végrehajtás zárt rendszerében ugyanis roppantul gyors az információ-áramlás – még akkor is, ha a szükséges intézkedéseket megteszik az illetékesek –, és ez, továbbá a fogvatartottak mozgása (a kettő szoros kapcsolatban van) könnyen megnehezítheti, vagy jobb esetben csak elnyújtja a nyomozást. Ilyen eset lehet például a fogvatartott más intézetbe szállítása, mivel ekkor, egyrészt újabb időt vesz igénybe a hatóságokhoz történő előállíttatása, másrészt a teljes anyaga „vele együtt utazik”. (Ténylegesen az adott intézetnek csak az ún. jelenlévő fogvatartott anyagai van teljes betekintési lehetősége. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága – BVOP – ugyan rendelkezik teljes hozzáféréssel, ám komoly leterheltséget jelentene számukra, ha minden egyes kérdéssel hozzájuk fordulnának a hatóságok, ez pedig végső soron csökkentené a tájékoztatás gyorsaságát.) Szintén előfordulhat, hogy valamelyik, az ügyben érdekelt fogvatartott időközben szabadul. Ilyenkor, bár a szabadulási címe rendelkezésre áll, közel sem biztos, hogy egyáltalán azon még fellelhető.

Például egy hivatali vesztegetéses ügyben érdemes egy időben intézkedni az érdekelt fogvatartottak egymástól történő izolálására (lehetőleg úgy, hogy ne tudják annak okát), a szabadult fogvatartottak előkerítésére, arra, hogy a kapcsolattartókon keresztül ne érkezhessen információ, az érdekelt bv-s teljes elszigetelésére az ügyben érintettektől, a különböző szolgáltatók időbeni megkeresése (posta, telekommunikációs szolgáltatók) stb.

Jogos kérdés: Miben különbözik ez a nem bv-s ügyektől? Abban, hogy egy a büntetés-végrehajtástól kevésbé zárt rendszerben, döntő többségében nem olyan „kihagyozottak” az érdekeltek érzékei a velük kapcsolatban folytatott nyomozásra. Itt azonban nem lehet elfelejteni, hogy az ügy akár több szereplője is komoly bűnözői múlttal rendelkezik, így sokszor minden „rezdülését megérik a hatóságoknak”.

A bv-s bűnügyekben a gyorsaság (és nem a kapkodás) a fentiek fényében kiemelten fontos, és az ügy típusától függően vagy a nyomozást megkönnyítő, vagy a bizonyítás sikerességéhez szükséges tényező.

A szolgálattal összefüggésben elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban még egy kérdést érdemes röviden górcső alá venni: Mind a három általam tárgyalandó bűncselekménynek írottan vagy íratlanul fogalmi – vagy tényállási – eleme a hivatalos személyi minőség, vagy a hivatali eljárás. A hivatalos személyi minőség viszonylag egyszerű kérdés, ugyanis a büntetés-végrehajtási szervezet közhatalmi feladatokkal megbízott szervezet, így Btk. 137. § (1) bek. k) pontja alapján az a tagja, aki közhatalmi feladatot lát el: hivatalos személy; ez a hivatásos bv. testületi tagokra kivétel nélkül igaz. Más a helyzet azonban a hivatalos eljárással, illetőleg a hivatali hatáskörrel és köteleességgel. Ezt a kérdést minden egyes ügyben külön meg kell vizsgálni és válaszolni. A legegyszerűbb eset az, ha a terhelt ún. munkaköri leírása tartalmazza hivatali köteleességeit és feladatkörét. Amennyiben az adott kérdésre abban nincs megfelelő adat, úgy meg kell vizsgálni a minden egyes büntetés-végrehajtási testületi tagra vonatkozó jogszabályokat, pl. 1979. évi II. törvényerejű rendelet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról, A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény, A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (Hszt.), a 21/1997. (VII. 8.) IM. Rendelet, a büntetés-végrehajtási szervezet szolgálati szabályzatáról.

A hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás vétsége

A hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás vétségét a Btk. 226. § határozza meg: „Az a hivatalos személy, aki mást hivatalos eljárása során tetteleg bántalmaz vétséget követ el ...”.

A bűncselekmény nyomozása során a hivatalos személyi minőség és az eljárás hivatalosságának bizonyítása könnyen bizonyítható tényállási elemek, a fentiek szerint általában elegendő ehhez terhelt munkaköri leírásának beszerzése (személy szerint még nem találkoztam olyan ügygel, melyben e kérdés bizonyítása problémát jelentett volna ennél az ügytípusnál). A nyomozások során gyakorlatilag a bántalmazás megtörténtét és az elkövető kilétét kell bizonyítani. Ez utóbbi, vagyis az elkövető felderítése leggyakrabban könnyen megoldható. Ehhez az esetek többségében nem kell mást tenni, mint bekérni a szolgálati naplót és annak alapján megállapítani, hogy kik voltak szolgálatban az inkriminált időpontban, majd ezt követően beszerezni a szolgálatban volt személyek fényképeit és a sértett elé tárni őket, hogy nyilatkozzon, kiben ismeri fel bántalmazóját. Azon esetek majdnem mindegyikében, ahol a sértett nem a ténylegesen terhelhető személyt, hanem egy teljesen indifferens jelölt meg, szinte kivétel nélkül megállapítható volt – a bizonyítékok alapján –, hogy ténylegesen nem történt bűncselekmény. A bántalmazás kérdése már jóval körültekintőbb vizsgálandó igényel.

A bántalmazásos ügyek döntő többsége, egy olyan – sokszor nem túl részletes – feljelentéssel indul, amelyet vagy a fogvatartott juttat el a katonai ügyészségre, vagy egy meghallgatást (bv. ügyészi, parancsnoki, nevelői) követően a bv. intézet parancsnoka hivatalból tesz meg. Gyakran előfordul az is, hogy a fogvatartott katonai ügyészi meghallgatást kér, arra hivatkozva, hogy bántalmazták. Bármelyik módon is

történjen a feljelentés, meg kell hallgatni a fogvatartottat. A sértetti kihallgatását követően pedig be kell szerezni a már említett szolgálati iratokat, a fogvatartott zárkába helyezési kimutatását, a zárkatársak neveit és a nyomozáskori fogvatartási helyűket, a sértettnek az inkriminált időpontra vonatkozó orvosi anyagait, továbbá – véleményem szerint – indokolt beszerezni a fegyelmi anyagait is.

Ami a feljelentést illeti: a fogvatartottak gyakran a bántalmazó nevének és a bántalmazás pontos leírásának megjelölése nélkül tesznek feljelentést. A hatályos Be. Ugyan ismét lehetőséget teremt a feljelentés kiegészítésére, ám ennek keretében kihallgatás (sértett kihallgatása) nem fogatosítható, így a cselekmény pontosabb feltárása a nyomozás elrendelése nélkül nem végezhető el. Másik oldalról megvilágítva, ha a feljelentés elutasításra kerülne, azt nem lehetne úgy megindokolni – elegendő információ hiányában –, hogy az ellene tett panasz alaptalannak minősüljön. Leegyszerűsítve: ha egy fogvatartott levelében bántalmazást panaszol, gyakorlatilag minden esetben el kell rendelni a nyomozást, mert nincs olyan eljárásjogi lehetőség, amellyel nyomozás elrendelés nélkül hatásosan és törvényesen meg lehetne „szűrni” a feljelentésben foglaltakat.

A fogvatartott sértetti kihallgatása alkalmával részletesen ki kell hallgatni a bántalmazás körülményeire vonatkozóan: ki (kik) bántalmazta, mikor, kik voltak jelen, meg tud-e jelölni egyéb tanúkat, látlelet került-e felvételre, volt-e fegyelmi eljárás vele szemben, milyen sérülései keletkeztek, „külkórházi” (nem bv. kórház vagy orvos) ellátásban részesült-e, felismerné-e bántalmazóját. A sértetti meghallgatás ugyan ritkán, de járhat azzal az eredménnyel is, hogy a fogvatartott elismeri, hogy nem történt bántalmazás, csak valamit el akart érní a feljelentéssel: például szeretett volna másik intézetbe kerülni. Ezt azért is tartom külön kiemelendőnek, mert mint korábban említettem, a bántalmazásos ügyek nem elhanyagolható százalékában, a nyomozásban kiderült, hogy a fogvatartott valamilyen érdekét próbálta az eljáráson keresztül közvetetten érvényesíteni. Ezek legjellemzőbben: átszállítás másik bv. intézetbe, a fogvatartott ellen korábban folyt fegyelmi fenytés annulálása. Ez utóbbinak azért van jelentősége, mert a fogvatartottak leginkább attól tartanak, hogy a fegyelmi miatt nem kapják meg a feltételes szabadlábra helyezést.

A nyomozás során tehát azt kell bizonyítani, hogy bántalmazás történt. Ehhez elengedhetetlen az orvosi dokumentáció beszerzése. Abban az esetben ugyanis, ha a fogvatartott bántalmazást panaszol, a bv. intézetben látleletet kell felvenni, melyben pontosan rögzíteni kell a látható, érzékelhető sérüléseket, és szükség esetén külső kórházi szakrendelésre – röntgen vagy egyéb vizsgálatra – ki kell szállítani. A pontos orvosi dokumentáció döntő jelentőségű ezen ügyekben, mert sok esetben már önmagában megmutatja, hogy történhetett-e bántalmazás. A látleletben rögzíteni kell a sérülés keletkezési körülményeit, amelyből nem egy esetben az derül ki, hogy a fogvatartottat valóban bántalmazták, csak éppen nem a felügyelet, hanem a fogvatartott társak (pl. összeverekedtek). A látleletből kiderülhet az is, hogy a fogvatartott által panaszolt sérüléseket önkárosító magatartása okozta (pl. befalcolt), úgyszintén az is, hogy egy jogszerű kényszerintézkedés alkalmával keletkeztek

A beszerzett dokumentumok alapján ki kell hallgatni a fogvatartott zárvatársait, vagy más, érdemi információval rendelkező fogvatartottakat, úgyszintén a bv. testületi tagokat is.

A bántalmazás nyomozása ezen a ponton kezd bonyolódni. A tanúk vallomásai ugyanis – a fentiek alapján – közel sem objektívak, ezt azonban nem mindig lehet rögtön kideríteni. Sok esetben csak a nyomozás későbbi szakaszában lehet megállapítani, hogy ki (kik) csúsztat, ferdit, hazudik, mindezt kinek az érdekében teszi. Ezért az érdemi információt hordozó vallomásokat lépésről-lépésre ellenőrizni kell. (Amit tovább nehezít az is, hogy a fogvatartottak „saját érdekükben” sokszor – úgy mond – semmit sem tudnak az esetről.)

A fegyelmi anyagok beszerzését azért tartom célszerűnek, mert a fenti indítékon (feltételes szabadságra bocsátás kérdése) túlmenően, sok esetben megtalálható benne a kényszerintézkedés dokumentációja is, az abban résztvevő bv. testületi tagok jelentésével együtt, ez pedig gyakran jó támpontot ad a további nyomozáshoz.

Amennyiben a felsorolt bizonyítékok rendelkezésre állnak elvileg, befejeződhet a nyomozás, és el lehet dönteni az adott ügyet. Az ilyen döntés alapvetően kétféle lehet: megszüntető határozat vagy vádemelés. A megszüntető határozat azonban jellemzően alapulhat a Be. 190. § (1) bek. a) vagy b) pontjára. (Az ún. c) pontos megszüntetés azért nem jellemző, mert az ügyek nagy többségében a szolgálati iratok alapján egyértelműen megállapítható az „elkövető”.)

Az ún. a) pontos megszüntetést akkor kell meghozni, ha a feljelentésben szereplő cselekmény nem bűncselekmény (vagyis ha nem történt bűncselekmény). Ilyen megszüntetés alkalmával mindig vizsgálendő, hogy a feljelentő ellen irányuló hamis vád büntette miatti büntetőeljárás kezdeményezés a nyomozati iratok alapján megalapozottan megtehető-e.

Alapvetően két ok miatt születhet b) pontos megszüntetés az adott ügyben. Az első eset, amikor a nyomozás adatai alapján valószínűsíthető, hogy bántalmazás nem történt. Ám olyan objektív körülmény, vagy egyértelmű bizonyíték nincs, amely annak megtörténtét teljes egészében kizárná. A másik eset ennek ellentéte, vagyis amikor valószínűsíthető, hogy a bántalmazás megtörtént, de nincs elegendő bizonyíték a vádemeléshez.

A „felsorolt bizonyítékok alapján elvileg eldönthetőség” azt jelenti, hogy több esetben tényleg csak elvileg dönthető el az ügy. Ennek pedig az az oka, hogy maguk az okirati bizonyítékok sem azok, mint aminek látszanak. Több esetben is úgy tűnt, hogy a fogvatartott bántalmazását, az abban résztvevők ügyesen „lepapírozták”, úgy, hogy az egy jogszerű kényszerintézkedésnek tűnjön. Ezeket bizonyítani ugyanakkor legtöbbször esetben, a legjobb igyekezet ellenére sem lehetséges. Előfordul ugyanakkor az is, hogy ténylegesen történt kényszerintézkedés, az jogszerű is volt, de az annak során keletkezett felületi sérüléshez (pl. bilíncselés, testi kényszer következtében) a fogvatartott még önkéntesül „hozzátesz” egy-két olyat, amiből már az tűnik ki, hogy bántalmazták is. Nyilvánvaló, hogy amennyiben a bántalmazás – legyen az szándékos verés, kényszerintézkedés kereteinek túllépése,

valótlan kényszerintézkedésként álcázott fizikai erőszak – olyan eredményre vezet, amely már „nemcsak” bőrfelszíni sérülést, hanem csonttörést, vagy belső szervi károsodást is okoz, a bizonyítás általában egyszerűbb. Ahhoz azonban, hogy a sérülések súlyosságát hitelt érdemlően meg lehessen állapítani, igazságügyi orvosszakértőt kell alkalmazni.

Az igazságügyi orvos-szakértői vélemény talán a leghitelesebb bizonyíték a bántalmazásos ügyekben, mivel a szakértő az átadott nyomozati anyag alapján meg tudja állapítani, hogy a fogvatartott sérülései valószínűleg (nagy valószínűséggel, a bizonyossággal határos valószínűséggel stb.) hogyan keletkeztek, továbbá milyen hosszú azok gyógyulási időtartama. Több bűnügyben ez az a bizonyíték, mely ténylegesen segít dönteni a büntetőjogi felelősség megítélésében (mert egyértelműen alátámasztja valamelyik verziót). Kiváló bizonyítási eszköz, mert egyik fél sem állíthatja róla, hogy elfogult lenne. Hátránya az, hogy vagy a nyomozás elején célszerű kirendelni a szakértőt, és ez esetben nem lát rá teljesen a nyomozati anyagokra, vagy a többi bizonyíték beszerzéséig várni kell vele, ez esetben azonban könnyen nyomozást hosszabbító tényezővé válhat.

A bántalmazásos ügyek nyomozásánál lehet egyéb, adott esetben perdöntő bizonyíték is: a képfelvétel. Ennek meghatározó szerepéről azonban általánosan még nem beszélhetünk. A bv. intézetek ugyan egyre inkább fel vannak szerelve képi megfigyelő rendszerrel, de ezek sokszor csak jelen idejű képet adnak, és azt nem rögzítik. Az intézetek ilyen lefedése két okból is hasznos lenne, egyrészt egyértelműen lehetne igazolni azt, hogy történt-e, vagy sem, bántalmazás, másfelől a „videó kontroll” a megelőzést is jól szolgálná.

A hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás vétségének eredményes felderítése –remélem a fentiek alapján érzékelhetően – közel sem egyszerű feladat, mert a rendelkezésre is állnak a bántalmazást alátámasztani látszó bizonyítékok, ezek általában sem minőségben, sem mennyiségben nem elegendők az eredményes vádképviselőhöz. (Szerencsére minél súlyosabb a bántalmazás mértéke, annál erősebbek, egyértelműbbek a bizonyítékok, és ilyen esetekben jóval könnyebben bizonyíthatóak)

A bántalmazásos ügyek felderítését és az elkövetőknek az adott cselekmény súlyához igazodó felelősségre vonását azért tartom fontosnak, mert a bántalmazás egy törvénytelen, következképpen nem megengedett módja a fegyelmezésnek. Ez abban az esetben is igaz, ha legtöbbször az egész ügy „nem több, mint egy-két pofon” a renitenskedő fogvatartottal szemben, mivel még az ilyen csekélyebb súlyú esetek is annak veszélyét hordozzák, hogy amennyiben nem kellő súllyal kezeljük azokat, teret engedünk az önhatalomnak és ezáltal a bántalmazások elszaporodásának. Nyilvánvaló, hogy ez megengedhetetlen, mert amellett, hogy nemzetközileg kedvezőtlen fényt vet hazánkra, következményeiben is igen káros. Véleményem szerint a jogellenes fizikai erőszak – ha úgy is tűnik, hogy az adott esetben megfelelő megoldást kínált a probléma rendezésére – hosszútávon semmiképpen sem segíti a rend fenntartását a bv. intézetekben, sőt inkább aláássa azt. A rendet és fegyelmet – úgy gon-

dolom – pont azzal lehet fokozni, hogy a fogvatartó is teljes egészében betartja és betartatja az összes vonatkozó normát, illetve azok alól nem enged kibúvást.

A hivatali visszaélés

A hivatali visszaélés büntettét a Btk. 225. §-a határozza meg: „Az a hivatalos személy, aki azért, hogy jogtalan hátrányt okozzon, vagy jogtalan előnyt szerezzen, hivatali kötelességét megszegi, hatáskörét túllépi, vagy hivatali helyzetével egyébként visszaél, büntettet követ el...”.

A hivatali visszaélés büntette esetén a nyomozás nehézsége a bűncselekmény célzatosságában rejlik. Mint azt korábban már kifejtettem, a hivatalos személy fogalma e tekintetben könnyen tisztázható kérdés, úgyszintén az a hivatali kötelességszegés, hatáskör túllépés, vagy a hivatali helyzettel visszaélés, ugyanis a Btk., a Hszt., a Szolgálati Szabályzat és a vonatkozó országos- és intézetparancsnoki utasítások, intézkedések, végső soron pedig a munkaköri leírások mindezekre pontos distinkciókat alkalmaznak. Az „egyébként visszaélés” ez alól kivétel, mert itt pontosan azok az elkövetési magatartások kerültek szankcionálásra, melyeknek legtöbb esetben írott, rögzített szabályai nincsenek. Ide azok a magatartások sorolandók, amelyek az elkövető a hivatali helyzetéből adódnak, de jellemzően nem kapcsolódnak elsődlegesen hivatali teendőihez. Ilyen lehet például a hivatali státuszából, presztizsből adódó tekintély személyes célokra fordítása.

Ami a tanulmány szempontjából jóval érdekesebb kérdés: hogyan lehet bizonyítani a nyomozás során azt, hogy e három magatartás valamelyikét azért követte el az elkövető, hogy azzal jogtalan előnyt vagy hátrányt érjen el.

Ha a büntetőjog dogmatikájából indulunk ki, azt kell bizonyítanunk, hogy a bűnösség oldalán nemcsak hogy szándékos elkövetés van, de egyenes szándék, ami azt jelenti, hogy az elkövető tudata átfogja magatartását és annak következményeit, továbbá azokat – érzelmileg – kívánja. Ennek bizonyítása pedig általában csak akkor lehetséges, ha a bűncselekmény tárgyi oldali ismérvei között vannak olyanok, amelyekből következtethetünk az elkövető tudattartamára. A bv-s ügyek közül klasszikusnak számító esetekben, vagyis mikor a fogvatartott sérelmére követik el a visszaélést, a legritkább esetekben deríthető fel a célzat ügy, hogy megalapozza a bizonyítást. Ennek oka pedig abban keresendő, hogy jellemzően nem marad olyan tárgyi bizonyíték, ami ezt alátámasztaná. A személyi bizonyítékok a fentiek szerint pedig kevésbé használhatók. (Ellenpéldák természetesen vannak.) Például, ha a fogvatartott nem tudott telefonálni, pedig volt engedélye, nem tudott panaszkodni, nem tudott melegvizben fürdeni, leveleit nem továbbítják időben, akkor sem érhető tetten a célzatosság, mert mindegyik példára könnyűszerrel lehet indokot találni: túl sokan voltak, nem jutott mindenkire idő, elfogyott a melegvíz, a leveleket ellenőrizni kell előbb és csak aztán továbbítani. Ezek mind olyan állítások, melyek alkalmasak lehetnek érdemi védekezésre, és amelyeket valóban nehéz meggyőzően cáfolni. A fogvatartottakat ért visszaélések nagy százaléka jellemzően „finomabb” eszközökkel valósul meg annál, hogy annak egyértelmű és

kézzelfogható jele legyen. Egy példával élve, ha egy fogvatartottat kiküldene a felügyelet takarítani a fagyos udvarra rövid ujjában, nem valószínű, hogy különösebben nehéz lenne a bizonyítás, de ha megfélemlő ruházatban küldi ki, azért hogy így leckéztesse, már jóval nehezebb a kérdés.

A fogvatartott sérelmére elkövetett visszaélések többségében tehát nem a történeti tényállás felderítése okoz nehézséget, hanem a célzat bizonyítása. Azt például viszonylag egyszerű ellenőrizni, hogy volt-e telefonengedélye a sértettnek vagy sem, írt-e levelet, és azt mikor adták fel. (Ellenpéldaként szolgálhat, amikor a fogvatartott azt állítja, hogy elrakták, eltépték panaszát, ezért nem tudja jogát érvényesíteni.)

Más a helyzet a fogvatartottak előnyére, vagy éppen a bv-s saját előnyére elkövetett esetekben. Ezekben az ügyekben már a történeti tényállás felderítése is nehézségeket okozhat. Ennek oka az, hogy bárkinél is jelentkezzen az előny, neki már nem érdeke felfedni azt. Egy egyszerű példával élve: ha a felügyelőt a fogvatartottak kávéztatják, vagy a felügyelőnek a fogvatartott ingyenesen készít tetoválást, a jövőbeni jó viszony érdekében nem valószínű, hogy a fogvatartott felfedné a tiltott viszonyt (a felügyelő pedig nyilvánvalóan nem fogja). Itt ismét az a helyzet áll elő, hogy sok esetben nincsenek olyan objektív bizonyítékok, melyeket érdemben lehetne hasznosítani az eljárásban.

Az olyan hivatali visszaélések, amelyeknél valamilyen jogtalan előny található, jellemzően három módon jutnak a katonai ügyész tudomására. Az első ezek közül, amikor valamilyen okirati bizonyíték kerül feltalálásra, amely a tiltott kapcsolat létezését bizonyítja, és ennek hatására az egyik fél – jellemzően a bv-s – vallomásaiban feltárja azt. Erre volt példa, mikor a bv. testületi tag és a fogvatartott közötti testi kapcsolatra is utaló levél eljutott az ügyészhez, és ennek hatására a bv-s beismerte a kapcsolat létezését. A második eset, amikor a fogvatartottnál fellép az érdekütlenség, és teljes egészében felfedi a törvénytelen kapcsolatot. Ilyen eset volt, mikor a fogvatartott állapotos lett a bv. testületi tagtól, és erre tekintettel feltárta a köztük lévő viszonyt. A harmadik eset, amikor egy fedett nyomozást végző szerv – bv. területen jellemzően a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat (RSZVSZ) – a saját maga által megszerzett vagy a bv. intézet parancsnokán keresztül a tudomására jutott információk, illetve bizonyítékok alapján feljelentést tesz (ún. nyílt eljárást kezdeményez).

Ez a legutóbbi eset azonban már némileg átvezet dolgozatom következő témaköréhez, így mielőtt arra rátérnék, a látencia kérdéséről szeretnék röviden említést tenni. Munkám során évente több alkalommal volt szerencsém különböző statisztikai kimutatásokat tanulmányozni, és az eltérő módszerrel készült statisztikák ellenére is megfigyelhető volt, hogy évente csökkenő számban fordulnak elő a bv. testületi tagok által a fogvatartottakkal kapcsolatban elkövetett hivatali visszaélések. Az elmúlt évet tekintve ez nagyságrendileg 30-40 bűnügy, amely igencsak meglepő a mintegy 15 000 főnyi fogvatartotthoz viszonyítva. A börtönviszonyok ismeretében azt kell feltételeznünk, hogy a látencia jelentős, a felderített eseteknek biztosan a

többszöröse. (Ennek egyik oka az, hogy a későbbiekben érintendő bűnmegelőzési szemlélet nem feltétlenül célravezető.)

Az előny formájában megvalósuló hivatali visszaélések nagy része „maradék bűncselekmény”. Ehelyütt ezalatt a jogirodalomtól eltérően azt értem, hogy a hivatali vesztegetés felderítése során a kölcsönösséget – polgári jogi kifejezéssel élve a visszerhességet – nem sikerül bizonyítani, de az „ingyenesség” megalapozására elegendő bizonyíték áll rendelkezésre.

A hivatalos személy által elkövetett vesztegetés büntette

A vesztegetés büntetettét a Btk. 250. § (1) bekezdése határozza meg: „Az a hivatalos személy, aki a működésével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetőleg a jogtalan előnyt kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntettet követ el...”

A vesztegetés büntette gyakorlatilag a legsúlyosabb, a szolgálattal összefüggésben elkövetett „hivatali” bűncselekmény. Ez nemcsak abból adódik, hogy a törvény már az alapesetet is öt évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni, hanem abból is, hogy maga a bűncselekménnyel okozott „kár” is igen komoly hatással rendelkezik. Az ilyen bűncselekmények bizonyításánál ismét nem jelent különösebb nehézséget a hivatalos személyi státusz, illetőleg annak bizonyítása, hogy az adott bv-s (hivatali) működésével kapcsolatban fogad el, kér előnyt, avagy egyetért annak nyújtójával. Ezt a már többször hivatkozott normákon keresztül egyértelműen lehet bizonyítani.

A nyomozás során a bizonyítási nehézséget – csakúgy, mint a bántalmazásos ügyekben – a történeti tényállás felderítése okozza, különös tekintettel arra, hogy a felderített tényállás alapján a törvényi tényállás egyes elemei egyszerismind bizonyíthatóak legyenek. Gyakorlatilag a hivatali visszaéléshez és ebből a szempontból sok egyéb más bűncselekményhez hasonlóan a nyomozás során viszonylag hamar látható, hogy ténylegesen mi történt, ám az eredményes vádképviselőhöz szükséges bizonyítékok felderítése, beszerzése különösen nehéz ennél a bűncselekménynél. Ennek oka az, hogy a vesztegetés alapvetően lappangó jellegű. Ez alatt az értendő, hogy a bűncselekményben résztvevőknek – passzív vesztegető, aktív vesztegető – nyilvánvalóan nem érdekük, hogy napvilágra kerüljön a kapcsolatuk. Vagyis alaphelyzetben nincs olyan kiinduló pont, amely felszínre hozná a bűncselekményt.

Abban az esetben, amikor mégis felszínre kerül, jellemzően az az oka, hogy az addig fennálló érdekközösség felbomlik. A bv-s ügyekben ez az esetek jelentős részében azt jelenti, hogy elsősorban a fogvatartott felismeri azt, hogy a meglévő tiltott kapcsolat már inkább veszélyforrás, semmint kecsgetető együttműködés, és ezért „kitalál”; tulajdonképpen valamilyen formában megkeresi a területen működő valamelyik bűnüldöző szervet. Erre azért van lehetősége – csakúgy, mint a megvesztegetettnek –, mert a Btk. 255/A. §-a a vesztegetésben résztvevő személynek büntetlenséget kínál abban az esetben, ha feltárja a vesztegetést, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna. (A passzív vesztegető esetén csak alapesetnél.) Gyakorlatilag az

ilyen ügyek nyomozásának ez a feltáró vallomás a kiinduló alapja. (Létezik egy másik jellemző „indulási” módja a nyomozásnak, erre később térek ki.)

Az eljáró szervnek tehát innentől fogva rendelkezésre áll egy hitelesnek mondható vallomás, amely ideális, vagy jó esetben tartalmazza mindazoknak a bizonyítékoknak a megjelölését, ami segíthet a nyomozás eredményes lefolytatásához. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a vesztegetés klasszikusan nem olyan cselekmény, amit elkövetésekor okiratban, vagy egyéb jól nyomon követhető bizonyítékokban is dokumentálnak, vagyis sok esetben ezek a fellelhető bizonyítékok csak közvetett bizonyítékok lesznek.

Mielőtt rátérnék a konkrét nyomozás során elvégzendő cselekményekre, szeretném megemlíteni a másik jellemző kiindulási formát. Ez pedig nem más, mint általában az RSZVSZ, vagy más, fedett nyomozást folytató szerv nyomozásának az eredménye. Itt általában két végkifejlett jellemző. Az első az, amikor az adott szerv lefolytatja a fedett nyomozást, és ennek során talál egy olyan közreműködő személyt – általában az aktív vesztegető, annak valamely kapcsolattartója –, akinek segítségével ún. realizálni tud, vagyis a tényleges vesztegetési cselekményen tetten éri az elkövetőt/elkövetőket. A másik eset, amikor a fedett nyomozásban ezt nem sikerül véghezvinni, azonban elég információ áll rendelkezésre ahhoz, hogy ez alapul szolgálhasson az ún. nyílt eljárás, vagyis a büntető eljárás megindítására.

A vesztegetés nyomozása azért Janus arcú, mert vagy roppantul egyszerű, vagy roppantul bonyolult. Amennyiben sikerül realizálni egy ügyben, úgy általában a majdani eredményes vádképviselőhöz szükséges bizonyítékok rendelkezésre állnak, és ebben az esetben legtöbbször már csak le kell tisztázni azokat, illetve az egyes mozaikdarabkákat bele kell illeszteni az ügybe. Gondolok itt például arra, hogy a vesztegetés háttérében meghúzódó és már gyakorlatilag valamilyen formában bizonyított cselekményekhez be kell szerezni a szükséges dokumentációt. Ilyen lehet például postaforgalmi adatok bekérése, vagy a telekommunikációs adatok, közismertebb nevén híváslisták igénylése.

Abban az esetben viszont, ha a büntetőeljárás akár az egyik elkövető beismerő vallomásán, akár a részben eredményes fedett nyomozást követő feljelentésen alapul, a bizonyítás komoly gondokat jelenthet, természetesen ügynként eltérően, attól függően, hogy mennyi információ áll rendelkezésre.

A bv-s területen elkövetett vesztegetéseknél tipikusan az alábbi nyomozati cselekményeket érdemes elvégezni: a fogvatartott kapcsolattartói listájának a beszerzése, a postaforgalmi és telekommunikációs adatok beszerzése, az esetleges volt bűnöző társak felkutatása, kapcsolat keresése és ezen személyeknek vagy a fogvatartottnak az adott bv-shez kötődő kapcsolatának felderítése (például lakókörnyezet vagy családi kapcsolatok). Emellett szükség esetén a vesztegetésben résztvevők bankszámlaforgalmi adatait is célszerű bekérni. Az itt felsorolt nyomozati cselekmények legtöbbször minden vesztegetéses ügyben indokoltak, annak ellenére, hogy a vesztegetés számos elkövetési tárgyra megvalósulhat. A bv-s területen is kimutatható azonban olyan jellemző elkövetési tárgy, ami tipikusan jellemző. Manapság „sláger”

a mobiltelefon, valamilyen erős nyugtató gyógyszer, vagy esetleg kábítószerhez kapcsolódó elkövetés. Ezekben az esetekben a vesztegetés abban áll, hogy a fogvatartott megkörnyékezi a bv-st, és legtöbbször pénzt ajánl azért, hogy neki a felsorolt dolgokat bevigye a bv. intézetbe. Ha félretesszük azt az esetet, amikor a vesztegető fogvatartott valamilyen szervezett bűnözői körhöz tartozik, akkor a dolgok becsempészésének a célja általában az, hogy a fogvatartott azt maga használja. A mobiltelefont ezen esetek döntő többségében azért kéri a fogvatartott, hogy a családjával kapcsolatot tudjon tartani.

Tegyük fel, hogy van egy ügyünk, amelyben azt tudjuk, hogy a bv-s mobiltelefont vitt be a fogvatartottnak, és azt kell bizonyítanunk, hogy ezt valamilyen előnyért tette. Amint azt már említettem, ilyenkor érdemes beszerezni a postaforgalmi adatokat, mert jellemzően a fogvatartott kapcsolattartói postán keresztül küldik el akár a bv-snek, akár egy hozzá közelálló személynek, úgy magát a telefont, mint a bevétel ellenértékét képező pénzüsszeget. Szintén a pénz kimutatása miatt van jelentősége a bankszámla forgalmi adatok beszerzésének. Abban az esetben, ha ezek alapján látható, hogy a bv-s valahonnan rendszeresen csomagot kap, vagy valamilyen számláról bizonyos összeget átutaltak részére, minden esetben alaposan meg kell nézni, hogy ki a feladó. Ez azért fontos, mert több esetben előfordul, hogy a vesztegetésben érintett bv-s és a vesztegetéshez köthető dolog, vagy pénz feladója között csak többszörös áttétellel van kapcsolat, vagy külső szemlélő számára nincs is kapcsolat. (Ilyen fordult elő például az egyik ügyben, amikor a vesztegetésben érintett fogvatartott rokonai egy másik fogvatartott kapcsolattartóinak a nevét írták feladóként a postakísérő szelvényre, és olyannyira alaposan törekedtek a megtévesztésre, hogy a csomagot a vesztegetésben nem szereplő fogvatartott kapcsolattartóinak a tényleges lakóhelyén adták föl, hogy még a postai bélyegző is rendben legyen.)

A másik igen fontos, már hivatkozott nyomozási cselekmény, a híváslisták beszerzése. Ez azért egyre inkább fontos, mert napjainkban általában már mindenki használja a (mobil)telefont, így legtöbbször a vesztegetésben szereplő bv-s is ezen tartja a kapcsolatot a fogvatartott külső segítőjével. A telefonkapcsolatot általában még az esetben is ki lehet mutatni, ha egyébként postán keresztül juttatják el a különböző tárgyakat, nem pedig személyesen adják át. A telefonlistának ugyanakkor van egy másik jelentősége is, nevezetesen az, hogy több esetben rendelkezésre áll az a mobil telefon is, amelyet a fogvatartott bent az intézetben használt, és ilyenkor a híváslista igen jól mutatja azt, hogy kik azok a kapcsolattartók, akiket érdemes felkutatni a bűnügy nyomozása során.

Ebben az ügycsoportban az egyik legjobb, és az eljárásban – törvényes feltételek fennállása esetén gyakorlatilag megkerülhetetlen vagy megdönthetetlen bizonyíték – a telefon lehallgatás. A nyomozásban vagy azt megelőzően a fedett nyomozásban az eljáró hatóságoknak lehetőségük van arra, hogy bírói engedélyhez kötötten vagy anélkül titkos információgyűjtést/titkos adatszerzést végezzenek a bűncselekmény felderítése érdekében. Úgy a titkos információgyűjtés, mind a titkos adatszerzés engedélyezése, illetve a kapott adat büntetőeljárásban történő felhasználása szigorú

feltételekhez kötött, melynek egyik legmarkánsabb kritériuma a célhoz kötöttség. Ha azonban mindez a törvényi kritériumoknak megfelel, olyan jelentős bizonyítékokkal szolgálhat, ami jelentős mértékben megalapozhatja, tulajdonképpen „bebetonozza” a nyomozás eredményességét.

A titkos információgyűjtéssel kapcsolatban azonban azt a problémát célszerű megemlíteni, hogy a fedett nyomozás esetén a megszerzett titkos információ általában államtitoknak minősül, melynek feloldása adott esetben időigényes, ez pedig késleltetheti a nyomozást. Különös tekintettel arra, hogy bármilyen információ, amely ilyen módon került rögzítésre, a minősítési törléséig nem használható fel a büntetőeljárásban, így az azon alapuló nyomozati cselekményeket (pl. kihallgatások, további adatkérések) sem lehet fogatosítani.

Amennyiben a katonai ügyész folytatja a nyomozást, és ebben merülne fel a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés szükségessége, úgy fennáll annak a lehetősége, hogy – noha a törvényi feltételek fennállnak – az semmilyen eredményre nem vezet, ám mégis időtartamánál fogva az eljárást elhúzza. Gyakorlatilag ez egy ördögi kör, mert ameddig a titkos adatszerzés tart, nyomozati szempontból – számos esetben – taktikai hiba lenne, ha más nyomozási cselekmény is elvégzésre kerülne, mivel ez megbolygathatja az addig érintetlen viszonyokat, és ez felkeltheti a célszemélyek érdeklődését vagy gyanúját, ami végső soron az adatszerzés sikerességét meghiúsíthatja. A titkos adatszerzésre történő ügyészi indítvány megtételekor azonban nem látható előre, hogy az eredményes lesz-e vagy sem. Éppen emiatt azt minden ügyben egyedileg kell mérlegelni, hogy milyen nyomozati taktikával érdemes felderíteni a bűncselekményt. Kétségtelen, hogy ha eredményt hoz, a titkos adatszerzés a legmegfelelőbb felderítés, de a vázoltak miatt körültekintő mérlegelést igényel annak alkalmazása. (Véleményem szerint azonban minden esetben veszélye ellenére, kétségtelenül a legmagasabb hatásfokú nyomozati eszköz.)

A nyomozati módszerek kivül a vesztegetéses ügyekben feltétlenül meg kell említenem azokat az elvégzendő cselekményeket, amelyek nem nyomozati, bizonyítási cselekmények, viszonyt elengedhetetlenül fontosak ahhoz, hogy a bizonyítás ne-hogy megghiúsuljon. Így a katonai ügyésznek legtöbb esetben intézkedni kell arra vonatkozóan, hogy nyomozati érdekből a vesztegetésben szereplő fogvatartottakat izolálja egymástól, gyakorlatilag különböző intézetekbe szállíttassa őket. Emellett arról is intézkedni kell, hogy az illető bv-st izolálja a fogvatartottaktól. Erre több módszer is lehetséges. Amennyiben az előzetes letartóztatás feltételei fennállnak – vesztegetéses cselekményeknél jellemzően fennállnak – akkor a bv-s előzetes letartóztatását a katonai fogházban kell végrehajtani. Amíg a Magyar Honvédség Katonai Fogháza létezett (2006. december 31.), addig az izolálás kérdése megnyugtatóan rendezett volt, hiszen egy másik szerv elkülönült telephelyén valósult meg, az izolálás végrehajtója saját szállítással rendelkező intézmény volt. Jelenleg azonban a katonai fogház önálló formában megszűnt, és – mint intézmény – integrálódott a bv. szervezetbe, ami – véleményem szerint – a kívánt mértékű elkülönítést már jelentős mértékben veszélyezteti.

Nyilvánvaló, hogy a különböző irányú izolálások véghezvitele azokban az esetekben különösen nehéz, ahol nem egy „hétköznapi” vesztegetéssel állunk szemben, hanem olyannal, amelyben a fogvatartottak valamilyen szervezett bűnözői csoport-hoz tartoznak, mivel ilyenkor a kiterjedt ismeretségi körön keresztül úgy anyagi eszközök felhasználásával, mint megfélemlítéssel vagy nyomásgyakorlással megpróbálnak hatni az általában ilyenkor már kiszolgáltatottabb helyzetben lévő bv-s-re, illetőleg annak hozzátartozóira. Ezért az ilyen ügyek nyomozásában lehetőség szerint a még gyorsabb eredmény elérésére és a nyomozás befejezésére kell törekedni, hogy ez a veszélyeztetett állapot, időszak a lehető legrövidebbre csökkenjen. Előfordulhat az is, hogy nemcsak a fogvatartotti, hanem a bv-s oldalon vagy mindkettőn olyan anyagi, kapcsolati rendszer húzódik, amit az elkülönítés már önmagában nem tud kezelni. Ilyenkor ennek és a különböző nyomozati taktikáknak megfelelő együttes alkalmazása vezethet eredményre.

Amiről eddig nem esett szó

Dolgozatomban szándékosan nem tértem ki egyes olyan kérdésekre, amelyeket természetesen a nyomozás során vizsgálni kell. Ezek azonban javarészt olyan bűntető anyagi jogi kérdések, amelyek nem kötődnek szorosan a bizonyításhoz. Tipikusan ilyenek a halmazati kérdések, például az az eset, amikor a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás során okozott sérülések megalapozzák a könnyű testi sértés vétségét, ugyanis ebben az esetben a sértett fogvatartottat nyilvánvalóan nyilatkoztatni kell arról, hogy kíván-e magánindítványt előterjeszteni vagy sem.

Ugyanilyen kérdés lehet például vesztegetéses ügyekben a rendbeliség kérdése. Gyakran előfordul, hogy a bv-s nem egy alkalommal „hagyja” megvesztegetni magát, hanem többször kerül ilyen kapcsolatba ugyanazon fogvatartottal. Annak megítélése, hogy az ilyen cselekményeket a folytatólágosság egységében vagy többrendbeli bűncselekményként kell elbírálni, szakmai-tudományos vita tárgyát képezi, melyre ehelyütt nem térek ki. (A jelenlegi ítélkezési gyakorlat folytatólágosan elkövetett bűncselekményként értékeli.)

Szintén nem tértem ki a vesztegetés kapcsán – a bv-s területen legjellemzőbben előforduló minősített esetre – az ún. kötelességzegéssel elkövetett hivatali vesztegetésre, mivel az ilyen ügyek nyomozása lényegében nem tér el az alapeset nyomozásától. A kötelességzegéssel elkövetett vesztegetések azonban e területen nemcsak súlyuknál fogva igen jelentősek, hanem amiatt is, mert a bv-s vesztegetéseknél jellemzően a kötelességzegő magatartás szükségszerű ahhoz, hogy a vesztegetés egyáltalán létrejöhessen, így általában nem az alapeset, hanem e minősített eset miatt folyik az eljárás.

Amint azt már fentebb említettem, a hivatali visszaélés kapcsán a látencia okainak elemzése nem tartozik a dolgozatom témájához. Azt azonban szeretném ezzel kapcsolatban megemlíteni, hogy úgy a hivatali visszaélésnél, mint a vesztegetésnél megfigyelhető az a tendencia, hogy igen kevés fedett nyomozás folyik ezek felderítésére. A probléma okát abban látom, hogy a fedett nyomozást folytató szerv abban

az esetben, ha adatot szerez hivatali visszaélésre, vagy vesztegetésre, bűnmegelőzési érdekből erről nyíltan tájékoztatja a parancsnokot, ahelyett, hogy a parancsnok informálása mellett elvégezné a fedett nyomozást. Az ügy felderítése inntől gyakorlatilag kényszerpályára kerül, ugyanis a parancsnoknak bűncselekmény gyanúja esetén hivatalból feljelentést kell tennie a katonai ügyészségen, ahol a hitelt érdemlő adatok esetén el kell rendelni a nyomozást. Ám pontosan amiatt, mert az így elrendelt nyomozás mögött ügydöntő adatok, bizonyítékok még nem állnak/állhatnak, gyakorlatilag a klasszikus nyomozati módszerekkel kell felderíteni egy olyan ügyet, amely lappangó jellegéből kifolyólag sok esetben csak úgy oldható meg, ha egy belső (fedett, beépített) személyt sikerül alkalmazni, bevonni, vagy titkos adatszerzést folytatni. Azonban sem a belső ember együttműködését elérni, sem a bíróság titkos adatszerzést engedélyező határozatát megkapni nem lehet anélkül, hogy rendelkezne a katonai ügyész olyan hitelt érdemlő bizonyítékokkal, amelyek „kikényszeríthetnék” azokat. Ezeknél a – mondhatni – bűnmegelőzési céllal „feltárt” ügyeknél azonban tipikusan annyi információ áll rendelkezésre, amely ugyan megalapozza a nyomozás elrendelését, azonban a fenti cselekmények elvégzéséhez már elégtelen. (Arról nem is beszélve, hogy az eredményes nyomozás lefolytatása majdhogynem lehetetlen ez esetben.)

Zárszó

Tanulmányomban igyekeztem bemutatni azokat a legjellemzőbb sajátosságokat és problémákat, amelyek a katonai büntetőeljárásban a büntetés-végrehajtási testületi tagok által, a szolgálattal összefüggésben elkövetett legjellemzőbb bűncselekmények esetében tapasztalataim alapján fellelhetőek. Remélem, sikerült bemutatnom azt, hogy ténylegesen létező, speciálisan e területre jellemző kihívásokkal is szembe kell nézni a nyomozások során. A tanulmányban ugyan külön nem hangsúlyoztam azt, hogy az ilyen nyomozati munka nemcsak büntetőjogi, kriminalisztikai, hanem olyan szaktudást igényel, amely kiterjed a katonai élet sajátosságainak ismeretére is, mégis remélem, hogy munkám – külön kiemelés nélkül is – meggyőzte erről az olvasót.